

ПРОБЛЕМИ НЕВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ

УДК 338.46:37

Ромащенко К. М.

РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

У статті розглянуто особливості регулювання ринку освітніх послуг в Україні в контексті зарубіжного досвіду. Зазначено, що питання стосовно ступеня участі держави у сфері освіти є доволі дискусійними і позиції авторів з цього питання є діаметрально протилежними. Визначено, що основними напрямками розвитку ринку освітніх послуг є оптимальне поєднання державного регулювання з ринково-економічним механізмом здобуття вищої освіти (кредитування освіти, цільові державні програми, участь як державних, так і приватних підприємств у підготовці кваліфікованих фахівців з вищою освітою для власного забезпечення тощо). Виділено ключові завдання держави, які сприятимуть формуванню ринку освітніх послуг в країнах з трансформаційною економікою. Проаналізовано зарубіжний досвід регулювання ринку освітніх послуг. Визначено, що ефективне регулювання ринку освітніх послуг повинно передбачати досягнення таких результатів: фінансової ефективності сфери вищої освіти, забезпечення її доступності та якості. Розроблено відповідні рекомендації щодо механізму державного регулювання ринку освітніх послуг в Україні.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, державне регулювання ринку освітніх послуг, вища освіта, фінансування вищої освіти, доступність вищої освіти.

Постановка проблеми. В умовах ринкових перетворень Україна опинилась перед необхідністю створення ефективного й дієвого ринку освітніх послуг та реалізації потенціалу висококваліфікованих фахівців. Розвиток ринку освітніх послуг – необхідна умова інноваційних змін та забезпечення конкурентоспроможності країни на основі ефективного використання інтелектуальних ресурсів. З початком формування ринку освітніх послуг в Україні набули актуальності питання стосовно ступеня участі держави у сфері освіти. Ці питання є досить дискусійними. Причому позиції авторів з багатьох проблем є діаметрально протилежними. Найбільш повно це проявилось якраз в питанні державного регулювання ринку освітніх послуг. Одні відстоюють ідею вільного ринку освітніх послуг, інші вважають, що держава повинна в певній мірі контролювати і регулювати ринок освітніх послуг. Ті і ті наводять відповідні аргументи. Таким чином, є потреба продовжити дослідження згаданої проблеми.

Аналіз останніх публікацій. Вагомий внесок в дослідження питань щодо місця та ролі державного регулювання ринку освітніх послуг зробили дослідники Т. Боголіб, О. Геворкян, І. Каленюк, М. Кольчугина, О. Куклін, В. Куценко, О. Сидоренко, В. Степанов, Д. Чернейко та інші. Хоча всі вони зазначають, що ринок освітніх послуг є стратегічно важливим для держави, що його слід розвивати, однак в питанні ролі державного регулювання цього ринку їхні позиції розходяться. На наш погляд, для пошуку більш-менш оптимального погляду, варто звернутися до досвіду країн з класичною ринковою економікою.

Метою даної статті є: розглянути механізм державного регулювання ринку освітніх послуг в Україні в контексті зарубіжного досвіду і розробити відповідні рекомендації для практики.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає німецький економіст Г. Ламберт, у суспільстві, розвиток якого визначається ринковими законами, “свобода ринку через соціальні причини повинна бути обмежена там, де вона призводить до негативних соціальних наслідків, тобто

результати вільного економічного процесу повинні бути скореговані, якщо стосовно цінностей, що панують у суспільстві, вони виявляються недостатньо соціальними” [1, 47]. На наш погляд, ця свобода ринку повинна бути певною мірою обмежена у такій стратегічно важливій для держави галузі, як освіта. М. Портер вважає, що держава повинна створювати для організацій таку економічну ситуацію, яка заохочує й підштовхує їх до більш високих ступенів конкурентного розвитку [8, 371].

Основними напрямками розвитку ринку освітніх послуг є оптимальне поєднання державного регулювання з ринково-економічним механізмом здобуття вищої освіти (кредитування освіти, цільові державні програми, участь як державних, так і приватних підприємств у підготовці кваліфікованих фахівців з вищою освітою для власного забезпечення тощо). У період ринкової трансформації політика України в сфері освіти зводиться, головним чином, до інституційного облаштування ринку й спрямована на:

- формування приватного сектору у сфері вищої освіти;
- досягнення компромісу між соціальними та економічними функціями вищої освіти;
- створення національної системи освітніх стандартів для забезпечення єдиних вимог до якості вищої освіти;
- підвищення інформаційної прозорості ринку освітніх послуг;
- збільшення інвестиційних надходжень на ринок освітніх послуг, у першу чергу за рахунок коштів роботодавців та населення;
- раціональний розподіл інвестицій між різними напрямками вищої освіти. Держава повинна визначати пропорції підготовки тих спеціалістів, які потрібні економіці сьогодні, та тих, потреба в яких виникне в період технологічної модернізації секторів економіки;
- стимулювання платоспроможного попиту населення на освітні послуги за допомогою податкових пільг юридичним та фізичним особам, які інвестують в освіту, та розвитку соціального освітнього кредиту;
- сприяння формуванню конкурентних відносин між навчальними закладами, які пропонують освітні послуги на ринку.

На нашу думку, регулювання ринку освітніх послуг повинно передбачати досягнення таких результатів: фінансової ефективності сфери вищої освіти, забезпечення її доступності та якості.

Досягнення фінансової ефективності сфери вищої освіти є важливим та актуальним завданням для більшості розвинених країн та країн з трансформаційною економікою. За останні 30 років в світі сформувались принципово різні моделі фінансування вищої освіти. Перша з них – орієнтація на створення вільного ринку у сфері вищої освіти. Теоретичною базою цієї моделі є неолібералізм, основа якого закладена в працях М. Фрідмена, Ф. Чаба та Ф. Хайєка. Така модель фінансування вищої освіти популярна в США, Японії, Австралії, Південній Кореї, Новій Зеландії та країнах Південної Африки. Неоліберальна політика передбачає скорочення витрат на вищу освіту з боку держави, перенесення центру ваги з державного на часткове фінансування з боку держави, регіонів, партій, приватних організацій та власне споживачів освітніх послуг. Наприклад, на початку XXI століття бюджетне фінансування вищої освіти в США покривало 42,5% загальних витрат ВНЗ, у тому числі 12,4% - за рахунок федерального бюджету, 27,5% - за рахунок бюджетів штатів, 2,6% - за рахунок місцевих бюджетів. Державні навчальні заклади отримують від адміністрації штату до 50% усіх фінансових надходжень, а приватні ВНЗ не мають майже ніякої підтримки. Прихильники цієї моделі асоціюють ВНЗ з автономним підприємством, яке діє на ринку так само, як і будь-яке інше підприємство. Однак поряд з підвищенням автономії неолібералізм вимагає посилення контролю з боку владних структур за використанням бюджетних засобів. Для такої моделі фінансування властива фінансова підтримка через стипендії, гранти для найобдарованіших, а не найбільш необхідних студентів. Ця модель є відкритою для приватизації системи освіти [6, 31].

Друга модель фінансування вищої школи – модель формування суспільного ринку у сфері вищої освіти. Теоретичною базою цієї моделі є концепція “гуманного капіталізму” (активної держави), розроблена Дж. Шумпетером, Дж. Гідденсом та Х. Майером. Така модель фінансування використовується в Канаді та деяких країнах Західної Європи (Великобританії, Іспанії, Італії) і характеризується рівновагою між активною допомогою держави та особистою відповідальністю в навчанні та кар’єрі. Ця модель націлена на часткове використання ринкових відносин у сфері вищої освіти й передбачає поступове скорочення державного фінансування (не в абсолютному вираженні, а в розрахунку на одного студента) з одночасним збільшенням частки приватного фінансування, у першу чергу за рахунок споживачів. Наприклад, у Великобританії на початок ХХІ століття склалася така структура фінансування ВНЗ: 67% їхніх доходів формується за рахунок державного фінансування й 33% - за рахунок приватних джерел (кошти окремих громадян, кошти приватних фірм, доходи від платних послуг). Така модель є відкритою для часткової приватизації ВНЗ, а також для спільного управління діяльністю вищої школи всіма зацікавленими учасниками [6, 32].

Третя модель – антиринкова модель, орієнтована на блокування ринкових відносин у сфері вищої освіти. Теоретична база цієї моделі розроблена дослідницьким інститутом профспілок Європи (Брюссель) та дослідницьким центром профспілок працівників освіти Німеччини (Франкфурт). Така модель застосовується в більшості країн Західної Європи (Німеччині, Норвегії, Данії, Франції, Швеції, Фінляндії тощо). Позиція прихильників цієї моделі така: для подальшого розвитку „суспільства добробуту” держава повинна взяти на себе всю відповідальність за фінансування вищої освіти. Модель є закритою для будь-якої приватизації навчальних закладів. Так, абсолютна більшість ВНЗ Німеччини – державні, й навчання в них для студентів безкоштовне. При цьому більше 30% студентів отримують матеріальну допомогу або з федерального бюджету (33% всіх коштів), або з бюджетів земель (44,6%), або від громад (22,4%). Фінансова допомога студентам здійснюється в межах Федерального закону про стимулювання освіти, який було прийнято в 2001 році [11].

Якщо говорити про Україну, то, на нашу думку, тут реалізується модель фінансування, яка орієнтована на створення вільного ринку в сфері вищої освіти. Це відповідає класичній моделі неолібералізму, яка передбачає поступове скорочення витрат на вищу освіту з паралельним упровадженням ринкових механізмів. Сьогодні у нашій країні відбувається скорочення державних витрат у відносному розрахунку із зануренням вищої школи в ринкове середовище. В умовах низького платоспроможного попиту обмежена частка населення спроможна платити за споживання освітніх послуг на платній основі. На наш погляд, вирішення проблеми платності освітніх послуг має відбуватись на основі використання різних джерел покриття витрат: приватних, державних, фінансових засобів підприємств та організацій, а також надання студентам кредитів чи грантів на навчання.

Важливу роль у державному регулюванні вищої освіти відіграє система державного замовлення на підготовку фахівців. Проте обсяги та структура державного замовлення в Україні не відповідають сучасному стану та перспективам розвитку ринку праці. Фактично держзамовлення перетворилось на „замовлення” самої сфери вищої освіти, тобто воно не є відображенням потреб безпосередніх споживачів (підприємств, держави, суспільства в цілому). Вищі навчальні заклади при формуванні планів набору студентів виходять з міркувань збереження контингенту студентів та викладачів. Існуюча в Україні система вищої освіти постачає на ринок праці чимало незатребуваних спеціалістів і не відповідає структурі економічного попиту на них.

Питання розробки науково-обґрунтованої методики визначення потреби держави у фахівцях з вищою освітою час від часу порушуються на різних рівнях державного управління. Однак ці спроби є невдалими, що пояснюється головним чином складністю зазначеної проблеми. Як свідчить практика економічного прогнозування високорозвинутих країн, в умовах ринкової економіки побудувати довготермінові наближені до реалій прогнози розвитку

окремих галузей досить важко. Так, за матеріалами Національного інституту розвитку наукових досліджень (Японія), показники приросту реальної економічної діяльності країни всіх довгострокових економічних планів відрізнялися від запланованих у кілька разів. Незважаючи на це, наприклад, в США прогнози професійно-кваліфікаційного попиту на робочу силу складаються протягом останніх 50 років. Як зазначає В. Є. Сафонова, в Україні проблема ускладнюється ще й тим, що сьогодні довгострокові прогнози економічного і соціального розвитку на офіційному рівні взагалі не затверджуються, а це практично унеможлиблює розробку науково аргументованої методики визначення потреб галузей України у фахівцях з вищою освітою [9, 236].

Враховуючи певний лаг запізнення (4-5 років) між існуючим попитом на фахівців та його задоволенням вищою школою, державне замовлення має бути зорієнтоване більше на майбутню кон'юнктуру ринку праці, ніж на поточну пропозицію та попит населення на освітні послуги. Як зазначає В. О. Гусев, упровадження стратегічного планування підготовки кадрів з вищою освітою має враховувати рівень забезпеченості галузей національної економіки фахівцями з вищою освітою; поточну та середньострокову потребу у фахівцях у розрізі спеціальностей в галузях та регіонах; фактори впливу на формування загальної та додаткової потреби у фахівцях у галузевому, регіональному розрізах та за видами економічної діяльності (обсяги виробництва, обсяги інвестицій, чисельність зайнятих, вікова структура працівників, демографічний аспект тощо); пропозиції роботодавців щодо підготовки фахівців за напрямками спеціальностей [4].

Як зауважує С. Єрохін, система вищої освіти повинна бути орієнтована не тільки на замовлення з боку держави, а й на суспільний освітній попит, конкретні потреби сімей та роботодавців. Орієнтація на реальні потреби споживачів освітніх послуг створить основу для залучення до системи освіти додаткових фінансових ресурсів [5].

Як відомо, сьогодні ВНЗ з позиції діючого законодавства розглядаються як заклади з обмеженою самостійністю у виконанні бюджету і це знижує можливості для стимулювання ефективності та забезпечення гнучкості. Позабюджетні засоби, що отримані навчальним закладом від здійснення самостійної діяльності, визнаються доходами бюджету. Так, держава обмежує права навчальних закладів вільно використовувати фінансові ресурси, якими володіють останні, тобто ВНЗ не можуть зберігати позабюджетні кошти на рахунках у комерційних банках, отримуючи відсотки, залучати кредитні ресурси банків тощо.

На нашу думку, реалізація політики, спрямованої на підтримку диверсифікації фінансування, повинна обов'язково починатись з дозволу розпоряджатись заробленими коштами ВНЗ. Визнання позабюджетних коштів, отриманих навчальним закладом, коштами державного бюджету є неправильним, оскільки в такому випадку абсолютно немає стимулу для збільшення чи навіть отримання додаткового доходу.

Уряд може надавати такі стимули для отримання позабюджетних доходів ВНЗ: виділення фінансових засобів співфінансування з бюджету в обсязі, який прив'язаний до доходу, отриманого із зовнішніх джерел. Такий дохід можна обраховувати на основі коефіцієнта чи навіть мультиплікаційного коефіцієнта за формулою фінансування, як це відбувається в Сінгапурі та США (штат Кентуккі). Так, наприклад, в Австралії для збільшення позабюджетних доходів ВНЗ була розроблена формула розподілу державних коштів на науково-дослідну діяльність університетів через схему інституційних грантів. Згідно формули, успіхам університетів із залучення коштів із зовнішніх джерел надається найбільша вага – 60%, а два інших критерії розподілу бюджетних засобів – залучення аспірантів та кількість наукових публікацій – мають меншу вагу, 30% і 10% відповідно [12, 25].

Для стимулювання іншого джерела приватних інвестицій на ринок освітніх послуг, а саме добровільних пожертв вищим навчальним закладам, є дуже важливою система податкових пільг. В Індії діє одна з найщедріших схем податкових знижок: 100% приватних та корпоративних пожертвувань університетам звільняється від оподаткування [7].

У нашій країні для фізичних осіб, що оплачують навчання студента Податковим кодексом України передбачені податкові пільги. Загальновідомо, що ця податкова пільга передбачає зниження сукупного доходу на суму здійснених у певному періоді витрат на споживання освітніх послуг у ВНЗ. Така практика зменшення сукупного доходу при обрахуванні податку на прибуток фізичної особи на суму, витрачену на оплату навчання, без сумніву, є справедливою та сприяє розширенню доступу до ринку освітніх послуг, однак, на нашу думку, вона потребує деякої модифікації. Так, держава повертає податок не раніше, ніж через рік-півтора після сплати за навчання. Враховуючи відсоток інфляції, купівельна спроможність повернутих державою грошових засобів, нижча, ніж в момент купівлі освітніх послуг. Нам здається, що повернення державою цих грошей з урахуванням індексації було б більш справедливим.

Перспективним напрямом розвитку позабюджетного фінансування та збільшення приватних інвестицій у систему освіти може стати розширення переліку платних освітніх послуг. Вищі навчальні заклади можуть надавати різноманітні інформаційно-консультативні та лізингові послуги, а також реалізовувати результати інтелектуальної праці – винаходи, патенти тощо. Чималий дохід можна отримати також від підготовки висококваліфікованих кадрів для інших країн.

Отже, в Україні необхідно створити систему змішаного фінансування вищої освіти, яка б відповідала економічним можливостям та була б націлена на підвищення ефективності функціонування вищої школи. Концептуальною основою розробки нових методів фінансування вищої освіти має стати інвестування в людський капітал. На наш погляд, створення нового організаційно-економічного механізму вищої освіти обов'язково має передбачати розвиток інструментів залучення приватних джерел. Нами пропонується система реформування фінансування вищої освіти, яка передбачає комбінування різних джерел фінансування видатків державного вищого навчального закладу:

- основні видатки ВНЗ (35%) повинні оплачувати всі студенти, використовуючи різні джерела: кошти родини, кредиту чи субсидій. Ми вважаємо, що такий варіант був би більш справедливим, ніж той, коли більше половини студентів повністю оплачують своє навчання, а решта навчається абсолютно безкоштовно;

- витрати на розвиток матеріально-технічної бази ВНЗ (15%) повинні оплачуватись за рахунок місцевих бюджетів. Місцева влада буде зацікавлена, з одного боку, у скороченні неприбуткових та непопулярних навчальних закладів, а з іншого – у розвитку великих та потужних ВНЗ – регіональних науково-освітніх центрів;

- витрати на оплату праці (50%) повинна сплачувати держава. Відповідно за допомогою такого механізму з'являється можливість збільшити заробітну плату науково-педагогічним працівникам до належно високого рівня.

Забезпечення рівного доступу до вищої освіти є важливим і актуальним завданням не тільки для України, а й для більшості розвинених країн та країн з трансформаційною економікою. Як свідчить світовий досвід, для боротьби з нерівністю доступу до вищої освіти застосовуються дві стратегії: “вирівнювання” та “інституційних змін”. Стратегія “вирівнювання” передбачає мінімізацію вже існуючої соціально-економічної нерівності засобами системи освіти. Ця стратегія спрямована на окремі групи та форми нерівності. Основним її інструментом є цільові програми, які спрямовані на певні соціальні групи (підвищення доступу до вищої освіти для етнічних меншин, мешканців важкодоступних територій, посилення соціальної підтримки для студентів з бідних, неблагополучних родин). Тому цю стратегію ще називають стратегією “малої дії” [10, 92].

Саме таку стратегію підвищення доступності вищої освіти обрала для себе Фінляндія, яка в умовах традиційно високої інтеграції всіх секторів освітньої системи сприяє подоланню деяких форм нерівності доступу до освіти. Багаточисленні цільові програми в освіті доводять свою ефективність [10, 92].

Друга стратегія – стратегія “інституційних змін” передбачає вже не окремі цільові програми, а масштабні структурні реформи, великі соціально-інженерні проекти, які повинні усунути передумови нерівності через перебудову всієї системи. Наприклад, у Словенії була повністю реформована система освіти. Так, відбулося налагодження тісних зв’язків між академічною та професійною освітою, інтеграція закладів середньої професійної освіти з вищими навчальними закладами тощо. Отже, тут пріоритет було надано системним змінам над окремими цільовими програмами та збільшенням соціальних стипендій [10, 93].

Проте як свідчить практика, найбільш ефективним є поєднання двох типів стратегій забезпечення рівності в освіті. Однак такий варіант можливий лише в умовах міцної системи суспільно-державного управління. Найпоширенішими засобами державної політики, спрямованої на підвищення доступності вищої освіти, є: повна або часткова безкоштовність освіти; субсидії, позики та пільгові кредити на освіту; пільги окремим категоріям громадян; державна система перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів тощо.

В умовах формування ринку освітніх послуг актуальності набуває питання розробки підходів до організаційно-економічного управління вищим навчальним закладом. Важливим завданням сьогодні є посилення самостійності ВНЗ поряд з підвищенням прозорості та звітності. Пошук адекватних відповідей та рішень, які стосуються ефективного управління, починається в комерційному секторі. Поняття “новий менеджериалізм” містить як ідеології використання цінностей та практик приватного сектору в організаціях, що пов’язані із забезпеченням суспільних послуг, так і оптимальне застосування цих практик в організаціях, що фінансуються державою.

У країнах Заходу державні органи управління освітою перестають керувати роботою державних ВНЗ безпосередньо й усе частіше виконують роль замовника та споживача освітніх послуг. При цьому вищі навчальні заклади не переходять у приватну власність, однак набувають адміністративну самостійність, певну автономію. Так, наприклад, такі країни, як Великобританія, Ірландія, Нідерланди, Фінляндія, Австрія та Данія надають вищим навчальним закладам широку автономію з певними вимогами стосовно відповідальності. В інших країнах – Бельгії, Німеччині та Греції – на внутрішнє управління ВНЗ накладені жорсткі межі, однак, як правило, автономія навчального закладу лімітована не міністерством, а органами акредитації, які визначають якість академічних освітніх програм [3, 25].

Іншими словами, всередині державного сектору освіти формуються квазіринки на основі розподілу покупця та постачальника освітніх послуг. Якщо за умови адміністративного підпорядкування ВНЗ державні органи управління впливали на них за допомогою директив, то в умовах квазіринку вирішальне значення має укладення договору (контракту), в якому чітко повинні бути визначені права й обов’язки як навчального закладу, так державного органу. Ці обов’язки передбачають, що навчальний заклад здійснює підготовку фахівців у відповідності до державних освітніх стандартів, а державний орган фінансує ці освітні послуги, виходячи зі встановлених державою контрольних цифр прийому та направлень, спеціальностей, рівнів підготовки фахівців.

У контексті існуючих тенденцій автономізації та інтернаціоналізації вищої освіти набуває актуальності проблема забезпечення якості освіти. Ми вважаємо, що надання вищому навчальному закладу певної адміністративної та фінансової автономії повинно супроводжуватись підвищенням контролю за якістю вищої освіти і з боку держави, і з боку світової спільноти. У цих умовах важливим завданням є розробка єдиної міжнародної системи інформації про якість освітніх послуг, міжнародних принципів і реальних механізмів, які забезпечують якість цих послуг та визнання кваліфікацій у межах різноманітних форм транскордонної освіти. Ці завдання покликані вирішити “Спільні принципи забезпечення якості транскордонної освіти”, які були розроблені в 2005 році ОЕСР разом з ЮНЕСКО за активної участі Міжнародної асоціації університетів. Одним з результатів цього проекту стало створення

єдиної інформаційної бази університетів, які отримали статус міжнародних навчальних закладів [2, 113].

Ще одним важливим інструментом контролю за якістю вищої освіти є рейтингове оцінювання вищих навчальних закладів. Стратегічною метою такого оцінювання є забезпечення безпосередніх споживачів та суспільства у цілому достовірною, об'єктивною та точною інформацією про якість освітніх послуг та конкурентоспроможність конкретного ВНЗ. На жаль, українських ВНЗ серед найкращих університетів світу поки що немає. На наш погляд, основною причиною низьких позицій університетів України у світових рейтингах є низький рівень фінансування наукових досліджень і, як результат, спостерігається низький рівень інтегрованості у міжнародні дослідницькі проекти, мінімальний рівень інтернаціоналізації (частка міжнародних викладачів, дослідників та студентів у складі університету), низький індекс цитування робіт викладачів тощо.

Висновки. Розвиток освітньої діяльності в системі освіти України відповідає реалізації стратегічних цілей, однак вимагає відповідного фінансового забезпечення. Саме від рівня фінансування у значній мірі залежать успіхи в системі вищої школи країни. Про це свідчить досвід розвинених країн Заходу. Маючи найбільші обсяги фінансування освіти, США мають найбільшу кількість Нобелівських лауреатів: у 2011 році їх було 798 осіб. Сьогодні вузівською наукою у цій країні виконується близько половини всіх фундаментальних досліджень, а самі наукові дослідження у вищих навчальних закладах характеризуються масштабністю, цілеспрямованістю, різноманіттям організаційних форм та джерел фінансування, а також широким спектром наукових розробок, успішним розповсюдженням результатів досліджень.

Список використаної літератури:

1. Валиев Ш. З. Высшее образование – фактор макроэкономического роста / Валиев Ш. З. – СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 2000. – 141 с. – (М-во образования Рос. Федерации. С.-Петербург. гос. ун-т экономики и финансов).
2. Всемирный доклад по мониторингу ОДВ 2011. Скрытый кризис: вооруженные конфликты и образование / Пер. с англ. – Монреаль: Институт статистики ЮНЕСКО, 2011. – 484 с.
3. Гретченко А. Автономизация вузов России и Болонский процесс / А. Гретченко // Высшее образование в России. – 2006. - №6. – С. 25-27.
4. Гусев В. О. Підтримка інноваційного розвитку національної економіки сферою вищої освіти [Електронний ресурс] / В. О. Гусев // Державне управління: теорія та практика. – 2006. - №1. – Режим доступу до журналу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2006-1/txts/GALUZEVE/06gvosvo.pdf>
5. Єрохін С. Ефективність використання видатків державного бюджету на вищу освіту і можливість збільшення фонду державного пільгового кредитування [Електронний ресурс] / С. Єрохін // Економічний часопис XXI. – 2004. - №2. – Режим доступу до журналу: <http://soskin.info/ea/2004/2/20040211.html>
6. Майбуров И. Финансирование высшего образования: “национальные особенности” / И. Майбуров // Высшее образование в России. – 2004. - №10. – С. 31-37.
7. Модернизация российского образования: достижения и уроки [Электронный ресурс]: Аналитический доклад группы экспертов Всемирного банка. – Режим доступа: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/RUSSIANFEDERATIONEXTN/0,,contentMDK:20531502~isCURL:Y~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:305600,00.html>
8. Портер М. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран: [Пер. с англ.] / М. Портер. - М.: Междунар. отношения, 1993 - 895, [1] с.
9. Сафонова В. Є. Вища освіта - ресурс формування інноваційної економіки [Текст]: монографія / В. Є. Сафонова; Ін-т вищ. освіти НАПН України. - К.: Аграр Медіа Груп, 2011. - 336 с
10. Формирование общества, основаного на знаниях. Новые задачи высшей школы / [пер. Сальников А.]. – М.: Издательство “Весь Мир”, 2003. – 232 с.
11. Andren B. Education in Europe. Key statistics 2002-2003 [Електронний ресурс] / B. Andren, P. Schmid // Statistics in focus. – 2005. - №10. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-05-010/EN/KS-NK-05-010-EN.PDF
12. Gallagher M. The Emergence of Entrepreneurial Public Universities of Australia / M. Gallagher. – Canberra: DETYA Higher Education Division Occasional Paper Series, 2000. – 63 p.

Аннотация. Ромащенко Е. Н. Регулирование рынка образовательных услуг в Украине в контексте иностранного опыта. В статье рассмотрены особенности регулирования рынка образовательных услуг в Украине в контексте иностранного опыта. Указано, что вопросы относительно степени участия государства в сфере образования являются достаточно дискуссионными и позиции авторов относительно этого вопроса – диаметрально противоположны. Определено, что основными направлениями развития рынка образовательных услуг являются оптимальное сочетание государственного регулирования с рыночно-экономическим механизмом получения высшего образования (кредитование образования, целевые государственные программы, участие как государственных, так и частных предприятий в подготовке квалифицированных специалистов с высшим образованием для самообеспечения и так далее). Выделены ключевые задания государства, которые будут способствовать формированию рынка образовательных услуг в странах с трансформационной экономикой. Проанализирован иностранный опыт регулирования рынка образовательных услуг. Определено, что эффективное регулирование рынка образовательных услуг должно предусматривать достижение таких результатов: финансовой эффективности сферы высшего образования, обеспечения ее доступности и качества. Разработаны соответствующие рекомендации касающиеся механизма государственного регулирования рынка образовательных услуг Украины.

Ключевые слова: рынок образовательных услуг, государственное регулирование рынка образовательных услуг, высшее образование, финансирование высшего образования, доступность высшего образования.

Summary. Romashchenko K. N. Regulation of educational services market in Ukraine in the context of foreign experience. In the article peculiarities of educational services market regulation in Ukraine in the context of foreign experience are considered. Stated the fact that problems of the state's involvement in the sphere of education are quite controversial as well as the authors' attitudes towards this question. It was suggested that principal directions of educational services market development should be a combination of state regulation with market mechanism of higher education receiving (crediting of education, targeted state programmes, participation of state and private enterprises in qualified specialists training for their own providing etc.). Pointed out main tasks of the state that'll influence educational services market formation in the countries with transformational economy. In the work foreign experience of educational services market regulation was analyzed. It was determined that effective regulation of educational services market must necessarily result in: financial efficiency of higher education sphere, providing of its availability and quality. Worked out corresponding recommendations as for mechanism of state educational services market regulation in Ukraine.

Keywords: market of educational services, national regulation of educational services market, higher education, higher education financing, availability of higher education.

УДК 378

Л.П. Ермалович

МОДЕРНИЗАЦИЯ ПОДХОДОВ К ОБРАЗОВАНИЮ СОТРУДНИКОВ НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПОВ АНДРАГОГИКИ

В статье рассмотрены теоретические проблемы развития персонала, в частности раскрыты особенности его обучения и переобучения на основе принципов андрагогики. Обращено внимание на основные особенности обучающегося взрослого населения. К таким особенностям относятся: осознание себя обучающимся самостоятельной, самоуправляемой личностью; использование опыта обучающегося в качестве источника обучения его самого и его коллег; обучающийся стремится при помощи обучения решить свои важные проблемы и достичь конкретных целей; обучающийся стремится безотлагательно реализовать полученные знания, умения и навыки; процессы восприятия, запоминания и мышления у взрослых обучающихся протекают менее продуктивно, чем у подростков.